

G'ARB MADANIYATIDA «YOSHLIK» VA «KEKSALIK» TUSHUNCHALARINING IFODALANISHI

Axrorova Ruzixon Usmonovna

FarDU, f.f.f.d., (PhD)

axrorova.prof@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada g'arb madaniyatida «yoshlik» va «keksalik» tushunchalarining ifodalovchi barqaror iboralar, frazeologizmlar bilan assotsiyatsiyaga kirishuvchi konnotatsiyalarning farqi qisqacha tahlilga tortilgan bo'lib, tilshunos olimlarning ilmiy qarashlari bilan boyitilgan. Chet ellik tarixchilar, madaniyatshunoslar, siyosatshunoslarning ishlarida qayd qilinishicha, XX asrning Yevropa madaniyatida ustunlik qilayotgan «yoshlik» va «keksalik» tushunchalari hammabop emas va juda ko'p ijtimoiy va madaniy omillar ta'sirida yuzaga kelganligi haqida qiziqarli ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: *rus madaniyat, amerika madaniyati, «yoshlik», «keksalik», barqaror iboralar, frazeologizmlar, assotsiyatsiya, konnotatsiyalar, yosh guruhlar, umr, yosh, madaniy-tarixiy, ijtimoiy, semiotik, omillar, konkret tizim, til manzarasi, til, lotincha, yosh nominatsiyalari, qo'llash normalari, jamiyat, yosh strukturasi, xususiyat, yoshlik, keksalik, ijobiy, salbiy baho, milliy-madaniy.*

ABSTRACT

In this article, the difference in the connotations associated with stable phrases and phraseology representing the concepts of "youth" and "old age" in Western culture is briefly analyzed and enriched with the scientific views of linguists. According to the works of foreign historians, cultural scientists, and political scientists, interesting information is given about the fact that the concepts of "youth" and "old age" prevailing in the European culture of the 20th century are not universal and were created under the influence of many social and cultural factors.

Keywords: *russian culture, American culture, "youth", "old age", stable expressions, phraseology, association, connotations, age groups, age, age, cultural-historical, social, semiotic, factors, concrete system, language landscape, language, Latin, age nominations, application norms, society, age structure, characteristics, youth, old age, positive, negative evaluation, national-cultural.*

KIRISH

Rus va amerika madaniyatlarida «yoshlik» va «keksalik» tushunchalari bilan bog‘liq barqaror iboralar, frazeologizmlar bilan assotsiyatsiyaga kirishuvchi konnotatsiyalarning farqi shu bilan bog‘liqki, rus madaniyatida «hozirgi kun ko‘p jihatdan o‘tmish bilan bog‘liqlikda ko‘riladi, ayni paytda amerika madaniyatida hozirgi kun idrokida kelajakning boshlanishi va o‘tmish bilan bo‘sh aloqa ustunlik qiladi».

«Kelajakka amerikacha intilish, bu albatta, taraqqiyotning (progress va change so‘zlari aniq ifodalangan ijobiy konnotatsiyaga ega), harakatlarning uzoq muddatli rejalashtirishni (ba’zida bir necha yil oldinga), rejalashtirilgan barcha narsalarni amalga oshishiga va kommunikativ muomalaning tegishli ko‘rinishlariga (masalan, unashtirishning oldindan e‘lon qilinishi, homiladorlik va h.k. haqida) shubhaning yo‘qligini ifoda etadi. Kattalik qadriyat hisoblanmaydi. Joriy faoliyat o‘z-o‘zicha emas, balki bo‘lajak maksadlarga erishishning vositasi sifatida muhimdir».

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

«Ruslar ko‘p jihatdan o‘tmishning davomi bo‘lgan hozirgi kun bilan yashaydilar, o‘tgan bo‘g‘inlarning donoligini va madaniyat hodisalarini kommunikativ-muomalaning ustuni deb hisoblaydilar. Ular uchun kelajakka falsafiy, skeptik (ishonchsiz) va hatto xurofiy munosabat ko‘proq xosdir. Amerikaliklar uchun yangilik tushunchasi g‘oyat muhim hisoblanadi (...) Youth obsession («yoshlikdagi telbalik») tushunchasi ko‘p jihatdan kommunikativ harakatlarni ifodalaydi». G‘arb dunyosi tomonidan e‘tiqod qilinayotgan kelajakka talpinish yoshlikka sajda qilish bilan uzviy bog‘langan. Faylasuf N. Ribakovaning hisoblashicha, «g‘arb sivilizatsiyasi og‘ishmay «yosharyapti» va natijasi ahmoqlashayapti». Muallif o‘z kitobida keksalikni tan olish tajribasini yevropacha fikr bilan umumlashtiradi. Faylasuf shunga urg‘u beradiki, keksalik - bu mutlaqo «ijtimoiy patologiya» emas, «kasallik» hamdir. Bu eng avvalo ruhiy yuksalishdir. Chet ellik tarixchilar, madaniyatshunoslar, siyosatshunoslarning ishlarida qayd qilinishicha, XX asrning Yevropa madaniyatida ustunlik qilayotgan «yoshlik» va «keksalik» tushunchalari hammabop emas va juda ko‘p ijtimoiy va madaniy omillar ta’sirida yuzaga kelgan. Antik davr keksalikning mohiyatini «jonli tananing» aqlliligida, xristianlik -«inson va insoniyat o‘zgarishining transsedent chizig‘ida ko‘radi», «antik davr tanasi prinsipini o‘rta asrlarning shaxsiy prinsipi bilan birlashtiruvchi Uyg‘onish davri esa, birinchi bo‘lib keksalik muammosini Xudo va odamlar oldidagi shaxsiy xizmatlari sifatida aniq qo‘yadi». Yevropada hukmronlik qilgan va o‘sha davrlarning matnlarida qayd qilingan yoshlik va yoshlar haqidagi tasavvur hozirgidan farq qiladi. Italiyada XIII-XIV asrlarda yoshlikning asosan negativ obrazi shakllanadi, u jismonan rivojlangan inson hali yetarli

darajada ma'naviy va aqliy rivojlanishga erishmagan, boshqaruvsiz qolib, buzulikka beriladigan, qaror topgan ijtimoiy normalarni buzadigan davr sifatida idrok qilinadi, chunki u hali o'zini boshqarishni bilmaydi. Faqat XX asrda shaxsiy madaniyat katta yoshdagi kishilarning mangu yoshlik haqidagi utopik orzusini ifodalaydigan yoshlikning mutlaqo ijobiy obrazini yaratdi.

Faylasuflar M. Xaydegger, M. M. Mamardashvili, T. de Sherden va boshqalar zamon va makondagi inson hayotining muammolariga ko'p e'tibor berdilar. Falsafiy ishlarda «yosh» tushunchasi mavhumlik xarakteriga ega bo'lgan Hayot, Makon, Zamon, Harakat, Sifat, Miqdor, Holat va boshqalar bilan bevosita aloqadordir. Umuman olganda, semantik jihatdan yosh kategoriyasi zamon kategoriyasi bilan uzviy aloqador bo'lib, yosh tushunchasining mohiyati zamonda mavjudlik belgisidan ayro bo'la olmaydi. Aynan zamon kategoriyasi «yosh» tushunchasining mazmuniy murakkabligini belgilab beradi, chunki insonning zamon haqidagi bilimlari ko'p qirrali va rang-barangdir.

NATIJALAR

«Yosh» tushunchasi tilda verballashgan, shu sababli tushunchaning til sohiblari ongidagi mazmuni haqidagi tasavvurni olish uchun tushunchani ifoda qilishning barcha til vositalari majmuini: leksikografik manbalarni, paremiyalar to'plamlarini, mualliflik matnlarini va h.k. ko'rib chiqish zarur. Jamiyatning yosh strukturasi va u yoki bu yoshga oid guruhlarning o'ziga xos xususiyatlari haqidagi milliy, o'ziga xos tasavvur tilda va nutqda qayd qilinadi (til birliklari mazmunlarida, shuningdek, til sohiblarining konseptual tasavvurlari tizimida aks etadi). Masalan, yosh, keksa, bola kabi tushunchalar olam milliy-lisoniy manzarasining muhim elementlari hisoblanadi, demak, ular, shuningdek, o'ziga xos milliy-lisoniy xususiyatga ega.

Tartibga solingan ko'pdan-ko'p birliklar kabi yosh leksikasi ko'plab dissertatsiyalarning tadqiqot obyektiga aylandi.

MUHOKAMA

Ko'rsatilgan ishlar tilga umumiy yondashuv doirasida bajarilgan; ularning umumiy maqsadi struktur-semantik tadqiqotlar uchun an'anaviydir: leksikaning alohida sohasining tuzilishini tasvirlash, tizimli munosabatlarini aniqlashdir. N.N.Kuznetsovaning dissertatsiyasida rus xalq ertaklarida inson yoshini aniqlovchi sifatlar tahlil qilinadi. A.T.Ashxarovaning antropotsentrik yondashuv va kognitiv lingvistika prinsiplari doirasida bajargan ishi «yosh bola, go'dak» tushunchasiga bag'ishlangan. N.V.Kryuchkovaning ishida yosh tushunchasining milliy-madaniy o'zgarishini tadqiq qilishga, shuningdek, tushunchalarni bitta lingvomadaniy umumiylik

doirasida tadqiq qilishga diqqat jalb qilingan. Rus va fransuz tillari ma'lumotlari tadqiqot uchun material bo'lib xizmat qildi.

XULOSA

Tilshunoslikda «inson yoshi» ma'nosidagi leksikaga katta e'tibor berildi: shaxslarning yoshlari bo'yicha leksik-semantik guruh tavsiflandi, «inson yoshi» semantik maydonining strukturasi tushuntirib berildi, «Shaxslarning yoshi bo'yicha nomlari» guruhining tizimli munosabatlari hozirgi rus tili materialida, shuningdek, genetik, qiyosiy-chog'ishtirma aspektlarda tadqiq qilingan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Askarova Sh.I. ЯВЛЕНИЕ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМИ-УЗБЕКАМИ. *Eurasian Journal of Academic Research*, 3(2 Part 4), 185–189.
2. Ашхарова А. Т. Концепт «дитя» в русской языковой картине мира. Канд. дисс. ...филол. наук. – Москва: 2002. – 42 с.
3. Леонтович О. А. Время глазами русских и американцев: сопоставительный аспект // Языковая личность: проблемы креативной семантики. К 70-летию профессора И. В. Сентенберг. – Волгоград: Перемена. 2000. – С. 76.
4. Кузнецова О.Д. Актуальные процессы в говорах русского языка (лексикализация фонетических явлений). Автореф. дисс. ...докт. филол. наук. – Москва: 1977. – 47 с.
5. Крючкова Н. В. Концепты возраста (на материале русского и французского языков). Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – Саратов: 2003. – 46 с.
- 6.
7. Mamadodilovna, M. N. (2020). Psychological basis of development of speech in a foreign language. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 10(12), 268-270.
8. Makhmudovna, A. Sh. (2022/3/30). The Opportunity of Motivation in Grammar Lessons. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 646-649.
9. Матвеев В.И. Структура семантического поля возраста человека (на материале русского, украинского и английского языков). – Киев: 1984. // Путягин Г.А. Семантический анализ слов, называющих человека по возрасту (на материале имён существительных). – Курск: 1975. // Кацкова Д. Имена

- возраста в русском и словацком языках. Канд. дисс. ... филол. наук. М: 1987. – 46 б.
10. Матвеев В. И. Структура семантического поля возраста человека (на материале русского, украинского и английского языков). Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Киев: 1987. – 67 с.
  11. Путягин Г. А. Семантический анализ слов, называющих человека по возрасту (на материале имён существительных). Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Курск: 1975. – 56 с.
  12. Рыбакова Н. Труд и досуг в культурно-исторической ретроспективе. Общество риска: цивилизационный вызов и ответы человечества. – Москва: Научная книга. 2006. – С. 203-207.
  13. Хайдеггер М. Прологомены к истории понятия времени / Пер. Е. В. Борисова. – Томск: Водолей. 1997. // Мамардашвили М. Кантианские вариации. – М.: Аграф. – С. 10. 1997. // Шерден Т де. Феномен человека. / пер. с фр. Н. А. Садовского. – М.: Наука. 1987. – 240 с.
  14. Хашимов А. Х. Формирование новых семейно-бытовых отношений у народов Средней Азии. – Душанбе: Ирфон. ПИ. 1972. – С. 186.